

УДК 913 (477)/Ф55

ЧЕРНОВА Г.В.

РЕСУРСНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, туристсько-рекреаційна діяльність як масове соціально-економічне явище перетворюється у важливий стимул регіонального розвитку. Масштаби та результативність цієї діяльності залежить від багатьох факторів, і провідне місце серед них займає наявність потужного рекреаційного потенціалу в регіонах. Рекреаційні ресурси виступають передумовою формування та ефективного функціонування потужних територіально-рекреаційних комплексів як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень з проблематики. Суттєві аспекти ресурсної та ресурсно-рекреаційної проблематики ґрунтовно висвітлені в класичних роботах географів В.С. Преображенського, О.О. Мінца, Л.Г. Руденка, М.П. Крачила, М.С. Мироненка, І.Т. Твердохлебова, М.В. Багорова, Л.І. Мухіної, І.І. Пірожника. Серед робіт останніх років особливої уваги заслуговують роботи Мацоли В.І., Царика Л.П., Черчик Л.М., Яковенко І.М., Поколодної М.М. та ін.

Цілі статті. Рекреаційних ресурси, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності складають рекреаційний потенціал. Для ефективного використання наявного потенціалу територіально-рекреаційних комплексів потрібна їх оцінка. Її метою є об'єктивне відображення того, що втрачає суспільство при відмові від експлуатації рекреаційних ресурсів та використання рекреаційних територій для іншої господарської діяльності. Метою даного дослідження є оцінка рекреаційних ресурсів Вінницької області з перспективою їх використання в рекреаційній діяльності регіону.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою рекреаційних ресурсів є природні ресурси, до складу яких входять ландшафти, компоненти природи, які використовують у сфері рекреації та туризму (геологічні, орографічні, кліматичні, гідрологічні, ґрунтово-рослинні, фауністичні).

Одним з факторів, що визначає ступінь придатності території для рекреаційної діяльності, є рельєф. Рельєф Вінницької області сформувався під дією

ендогенних та екзогенних факторів. Особливе значення у створенні рельєфу мала і має діяльність річок. Тому сучасна поверхня області – це хвиляста, подекуди горбиста рівнина. Південна і центральна частина Вінницької області лежать у межах Подільської, а північна – Придніпровської височин. Загальний похил території – на південний схід. В цьому напрямку тече головна річкова артерія області – Південний Буг. На території Вінницької області знаходяться найбільші висоти Подільської (370 м між м. Жмеринкою і с. Рахнами) і Придніпровської (323 м с. Перемога Козятинського району) височин. Вінницьке Придністров'я – це своєрідна «гірська країна». Тут Подільське плато має нахил в бік Дністра і відзначається великою розчленованістю річками на окремі пасма. Для Придністров'я також характерні цікаві форми вивітрювання. Все це створює можливості для організації зимових видів відпочинку, навчальних та пізнавальних екскурсій. Побужжя значно менше розчленоване долинами річок. Кристалічні породи тут перекриті шаром антропогенових відкладів, тому виходять на поверхню в долинах річок, утворюючи пороги. Ці території сприятливі для розвитку водного туризму. Північна частина області зайняті Придніпровською височиною. Її схили порізані численними долинами річок і ярами, особливо в південно-східній частині. Середня висота височини в межах області становить 300 м. Низовин, у повному розумінні цього визначення, в межах області немає. Але долини та заплави річок області придатні для полювання, збирання ягід, грибів та лікарських рослин [2, с. 36-49].

Важливе значення для рекреації має естетична цінність території, можливість її залучення для потреб рекреації. Визначивши коефіцієнти горизонтального і вертикального поділу рельєфу Вінниччини, можна зробити висновки, що територія області характеризується високими естетичними якостями, виразністю рельєфу. Незважаючи на незначні відносні перевищення є можливість панорамного огляду ближніх та середніх планів пейзажу, вибору найбільш вигідних точок огляду, що збільшує естетичну цінність території області в рекреаційному відношенні.

Кліматичні особливості області також сприяють створенню клімато-терапевтичних закладів та проведенню відпочинку і оздоровлення з використанням кліматичних ресурсів. За температурним режимом та режимом зволоження клімат Вінницької області є помірно-континентальним. Проведення зимового відпочинку вимагає поєднання відповідних погодних умов. Середня місячна температура січня в області змінюється від -6,0 °C (північний схід) до -4,3 °C (південний захід). Середня тривалість зими області складає 110 днів. В розрізі адміністративних районів тривалість зими змінюється від 98 днів в Могилів-Подільському та Ямпільському до 113 в Літинському та Вінницькому районах. Важливою характеристикою кліматичних умов холодного періоду є наявність снігового покриву, що є сприятливим для зимових видів відпочинку. На території області стійкий сніговий покрив утворюється у другій декаді або в кінці грудня. Звичайно ці строки коливаються в залежності від характеру погоди та особливостей атмосферної циркуляції. Середня висота снігового покриву на півночі області у лютому становить 15-19 см, на півдні – до 11 см і лише в деякі зими може досягати 40 см. На півдні області близько 50% зим не мають сталого снігового покриву через відлиги.

Оптимальним температурами влітку, за яких можливі всі види рекреаційної діяльності, є температури вище 15°C. Середня місячна температура липня коливається від +18,5°C на півночі до +20,6°C на півдні. Середня тривалість літнього періоду становить в області 111 днів. В розрізі адміністративних районів вона

коливається від 106 днів в Літинському, Вінницькому, до 124 – в Могилів-Подільському, Ямпільському районах. Активні види відпочинку можливі при температурі вище 12°C. Одним з основних видів рекреаційної діяльності влітку є купально-пляжний відпочинок. Тривалість купально-пляжного періоду в області коливається від 95 до 110 днів, що відповідає оптимальним для рекреаційних цілей параметрам цього показника. Комфортність температурних умов в межах Вінницької області складає близько 3 балів влітку і 2 балів для зимового відпочинку. У кліматичному відношенні Вінницька область належить до областей із найсприятливішим співвідношенням тепла і вологості, що звичайно сприяє розвитку різних видів рекреаційної діяльності.

Станом на 01.01.2006 р. земельний фонд Вінницької області складає 2649,26 тис. га. Близько 76 % площі області займають сільськогосподарські угіддя. Ґрунтовий покрив області характеризується значною строкатістю та різноманітністю. Найбільш поширеними ґрунтами є сірі лісові – 50,5 % та чорноземи – 42,1 %, невеликі площі займають лучні – 2 %, мочаристі і мочарні – 1,7 % та інші. З ґрунтовим покривом Вінниччини пов'язане формування родовищ лікувальних грязей, які можна використовувати в санаторно-курортному господарстві області. Лікувальні грязі Вінниччини належать до торфових. На території області розвідано 47 родовищ торфу, балансові запаси яких становлять 10187, 1 тис. м³, але жодне з них не розробляється. Торфові грязі з лікувальною метою використовують з 1965 р. на курортах м. Хмільника (Війтівцевське, Вербівське, Дубрівське родовища).

Розглядаючи придатність території Вінницької області для рекреаційних потреб, можна відзначити, що домінуючим землекористувачем в кожному районі є сільське господарство. Слід відмітити, що чим нижча якісна оцінка сільськогосподарських угідь, тим більша частка території району придатна для рекреаційного природокористування. Потенційно придатними для рекреації є лісові, лучні території, насадження. За даними обласного управління земельних ресурсів частка земель оздоровчого та рекреаційного призначення – зон масового відпочинку та туризму складає всього 1,43 тис. га (0,05 % площі області). Це надзвичайно низький показник, крім того освоєність цих земель є нерівномірною. Серед районів області, порівнянно великою часткою земель оздоровчого та рекреаційного призначення виділяються Вінницький, Крижопільський, Хмільницький райони. Найбільше земель, потенційно придатних для рекреаційного використання мають Жмеринський, Немирівський, Тульчинський, Погребищенський, Чечельницький райони.

Вінницька область має досить густу мережу річок, що представлена річковими системами Південного Бугу, Дністра і Дніпра. Басейн Південного Бугу займає 62 % території області. Густота річкової мережі – 0,43 км/км². З середніх річок тут протікає Соб і бере початок Гірський Тікич. Басейн Дністра займає 28 % території області, густота річкової мережі складає 0,41 км/км². Протікає одна середня річка Мурафа. Басейн Дніпра представлений середньою річкою Рось з притоками Тетерева і Случі; займає 10 % території області. Густота річкової мережі – 0,48 км/км². Майже всі водні об'єкти області можна використовувати для відпочинку населення, але найбільш перспективними в цьому плані є малі річки, які служать природною основою для розвитку таких видів відпочинку як комплексно-купальний та оздоровчий відпочинок, рибальство.

Найбільші рекреаційні ресурси річок зосереджені в центральних та південних районах Вінниччини, головні з них Південний Буг та Дністер з притоками. Слід

зазначити, що на Південному Бузі у незміненому природному вигляді збереглися пороги. Окремі брили граніту піднімаються тут над водою на висоту понад 1,5 м. Побужські пороги відомі далеко за межами області, тут можна здійснювати водні походи на байдарках, проводити змагання з туризму тощо.

Значна кількість водних ресурсів області акумулюється в озерах, водосховищах і ставках. Озер, проте, на Вінниччині практично немає, тому що значна дренажність території не сприяє їх утворенню. Загальна площа водосховищ і ставків у Вінницькій області складає близько 32 тис га. На 1 км² території припадає 1,2 водної поверхні водойм – це один із найбільших показників серед областей України. На Вінниччині 63 водосховища знаходяться в межах області. Крім того, частини 2-х водосховищ Дністровського каскаду розташовані на південному кордоні області. Загальна площа водосховищ області складає 11,2 тис га. Найбільше з них Ладижинське на Південному Бузі, його площа 20,8 км². Значними за розмірами водосховищами є також Пиківське в Калиновському районі та Дмитренківське в Гайсинському районі. Більшість ставків на Вінниччині побудовані на малих річках та струмках, внаслідок чого їх водний стік зарегульований на 30-60 %. На території області знаходиться понад 4000 ставків загальною площею близько 20 тис.га. Середня площа ставка на Вінниччині складає 5 га. Насиченість ставками в області – одна з найвищих на Україні, чому сприяє хвилястий рельєф. Відкриті водойми Вінницької області мають всі умови для розвитку рекреаційної діяльності, зокрема для організації таких видів відпочинку, як катання на човнах, катамаранах, купання, мандрівки, сонячні та повітряні ванни. Найвищий бал забезпеченості водними ресурсами мають Бершадський, Вінницький, Гайсинський, Могилів-Подільський, Немирівський, Тиврівський, Тростянецький, Ямпільський райони; менш забезпечені Жмеринський, Козятинський, Оратівський, Теплицький, Чернівецький, Чечельницький.

Вінниччина багата якісними мінеральними та прісними підземними водами. Найбільш поширеним на території області є водоносний комплекс в тріщинуватій зоні кристалічних порід докембрію і продуктів їх вивітрювання. За хімічним складом води цього комплексу відносяться до типу гідрокарбонатних магній-кальцієвих або кальцієвих з мінералізацією 0,4-0,8 г/дм³. Дебіт свердловин переважно від 2-3 до 20-50 м³/год. До окремих специфічних зон в породах кристалічного фундаменту приурочені поклади мінеральних радонових вод. На території області розвідано та враховано державним балансом Хмільницьке родовище мінеральних лікувальних радонових вод (5 ділянок), родовище столових вод «Регіна» (4 джерела), 17 родовищ прісних вод (44 окремих ділянки). Розвідується Немирівське родовище мінеральних радонових вод, Бронницьке мінеральної лікувально-столової води, декілька родовищ столових вод.

Територія Вінниччини відзначається незначною заболоченістю. Усі болота в межах області відносяться до типу низинних, їх загальна площа становить 29,74 тис. га. Найбільше заболочених земель в Хмільницькому, Козятинському, Калинівському, Барському та Літинському районах. Болота як рекреаційні угіддя можна використовувати для збирання ягід та грибів.

Найбільш придатними для відпочинку та оздоровлення серед рослинних ресурсів є ліси. Крім естетичних якостей, ліс виконує також оздоровчі та санітарно-гігієнічні функції. Станом на 01.01.2006 р. в області налічувалась 376,90 тис. га земель лісового фонду, з них вкрито лісовою рослинністю – 364,52 тис. га (13,7 % від загальної площі області). По території області ліси розміщені нерівномірно. У

Чечельницькому, Піщанському районах ліси займають понад 20% території; в більшості районів області лісистість коливається в межах 15-20% (Тульчинський, Тростянецький, Літинський тощо), а в Козятинському та Липовецькому районах менше 5%. Лісові ресурси займають важливе місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу області і можуть задовольнити різноманітні потреби рекреантів у короткочасному, довготривалому відпочинку, лікуванні та оздоровленні. Найбільшу забезпеченість лісовими рекреаційними ресурсами мають Чечельницький, Піщанський, Тульчинський, Тростянецький, Літинський, Жмеринський, Гайсинський, Іллінецький райони області.

Важливе значення для формування та розвитку ТРК мають тваринні ресурси. Основним видами використання тваринних ресурсів є полювання і рибальство. Вінницька область багата на видовий склад і чисельність диких звірів і птахів. За природними комплексами мисливські угіддя поділяються таким чином: близько 15 % займають ліси, 68 % – поля, 12 % – водно-болотні угіддя. Площа мисливських угідь області сягає близько 2 млн. га., з них охоплених мисливським упорядкуванням тільки 357,6 тис. га. Також Вінницька область має сприятливі природні умови для ведення рибного господарства (густа річкова сітка – 0,38 км/км², наявність значної кількості водосховищ і ставків). Рибні ресурси є досить різноманітними. Найбільше промислове значення мають короп, товстолоб, карась, щука, лящ, плітка, краснопірка, окунь тощо.

Об'єкти природо-охоронного фонду, за винятком заповідників, теж складають рекреаційний потенціал Вінниччини. Адже крім свого основного призначення – збереження і відтворення природного фонду, вони виконують і рекреаційні функції, особливо як передумова для розвитку екологічного туризму. Станом на 1.01.2005 р. на території Вінницької області функціонувало 338 природоохоронних об'єктів, серед яких: 90 заказників (21 – загальнодержавного і 69 – місцевого значення), 182 пам'яток природи (10 – загальнодержавного і 172 – місцевого), 36 парків пам'яток садово-паркового мистецтва (11 – загальнодержавного і 25 – місцевого значення) та 30 заповідних урочищ. Загалом території і об'єкти природно-заповідного фонду Вінниччини займають 23878,67 га, що складає лише 0,78 % від площі області. Це один з найнижчих показників заповідності в Україні. За ним область знаходиться на одній сходинці з дуже розораними областями країни, такими як Дніпропетровська, Луганська, тобто територіями де заповідність нижча 1%. За кількістю природоохоронних об'єктів і територій в області виділяються Вінницький (33) та Могилів-Подільський (29) райони. У найкритичнішому стані за цим показником знаходяться Калинівський, Крижопільський (4), Липовецький і Оратівський (5) райони. Проте за часткою природоохоронних площ лідерство утримує Чечельницький район. Лише сім заповідних територій і об'єктів нараховує ПЗФ району, але розміщуються вони на площі в 4674 га, що складає 23 % заповідної площі області [3]. За ступенем доступності для рекреаційного використання природно-заповідні об'єкти області поділяються на: загальнодоступні ландшафти, що мають статус охоронних об'єктів; відкриті для організованого туризму – всі парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва і більша частина пам'яток природи; відкриті для суворо регламентованого і організованого туризму – частина пам'яток природи і більшість заказників; закриті для туризму – частина пам'яток природи, як правило, зоологічних. У компонентній структурі природно-ресурсного потенціалу Вінниччини природні рекреаційні ресурси складають 5,1 %.

Вінницька область розташована в межах Подільської та Придніпровської

височин, тому потенціал її рекреаційних територій (здатність приймати рекреаційне навантаження) можна оцінити 2 балами.

Підсумувавши оцінки естетичної цінності території адміністративних районів області, оцінки їх забезпеченості кліматичними, водними, лісовими ресурсами та врахувавши показники рекреаційного навантаження визначена інтегральна бальна оцінка забезпеченості території Вінницької області природними рекреаційними ресурсами. Найвищою вона є в Вінницькому, Літинському, Хмельницькому, Могилів-Подільському, Жмеринському, Муровано-Куриловецькому та Немирівському районах (рис. 1).

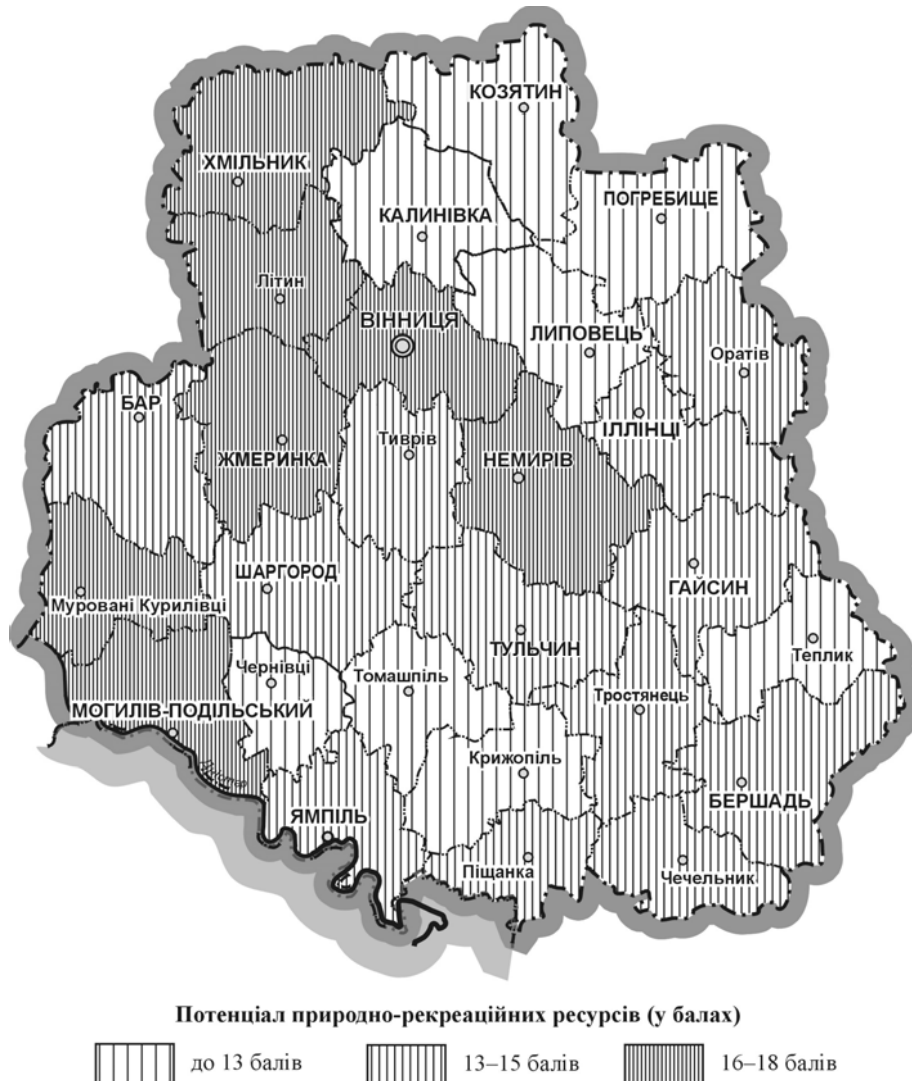

Рис. 1. Оцінка потенціалу природно-рекреаційних ресурсів Вінницької області (у балах)

Суспільно-історичні рекреаційні ресурси – це об'єкти та явища антропогенного походження, залучені у сферу рекреації та туризму. До складу суспільно-історичних ресурсів входять архітектурно-історичні, біосоціальні, подійні [1]. Значення суспільно-історичних рекреаційних ресурсів у формуванні територіально-рекреаційного комплексу Вінницької області визначається наявністю пам'яток архітектури, археології, історії, культури та етнографії.

Територія Вінницької області, зокрема її південно-західна частина понад

Дністром почала заселятися вже в добу палеоліту. Найдавніша ранньопалеолітична стоянка первісних мисливців, що існувала тут приблизно 100-40 тис. років тому, виявлена поблизу с. Суботівки Могилів-Подільського району, а біля с. Лядови, Озаринців, Яришева існували поселення і за пізнього палеоліту – приблизно на 40-13 тис. років тому. В Немирівському, Тростянецькому, Гайсинському районах відомо близько 30 поселень доби неоліту (VII-IV тис. до н.е.) найдавніших у Східній Європі землеробів бугодністровської археологічної культури. На Вінниччині виявлено понад 100 пам'яток трипільської культури, а серед них чимало великих поселень. На поселеннях, які існували поблизу сіл Вербівка та Криштопівка Іллінецького району, виявлено понад 120 великих жител. Також на території області збереглося близько 20 городищ, поселень та курганних могильників скіфських часів; найбільш досліджено городища поблизу сіл Северинівки (Жмеринський р-н) та Григорівки (Могилів-Подільський р-н). Однією з найвизначніших пам'яток скіфських часів в Україні є Немирівське городище VII-VI ст. до н.е. – одне з найбільших в Україні. Його площа біля 150 га, сучасна висота валів 9 м, довжина їх по периметру складає 3,5 км. На всій території Вінницької області, і насамперед у Гайсинському, Іллінецькому, Немирівському та Могилів-Подільському районах, виявлено понад 150 ранньослов'янських поселень та могильників зарубинецької (II ст. до н.е. – II ст. н.е.) та черняхівської (II - VI ст. н.е.) культур. Про те, що територія області у період Київської Русі була густо заселена, свідчать понад 50 городищ та великих поселень [4].

Визначною духовною пам'яткою Вінниччини є Бушанський скельний храм (с. Буша Ямпільського району), що розташований на березі р. Бушанки, на відстані біля 1 км від її злиття з р. Мурафою. Пам'ятка знаходиться на висоті 20-25 м над рівнем річки. Вона стала відома завдяки наскельному рельєфу, відкритому В.Б. Антоновичем в 1883 р. Більшість вчених віднесли цю цікаву пам'ятку до категорії давньослов'янського язичницького храму, хоч існували розходження у його більш-менш точній хронології (від перших століть нової ери до XII-XIII ст.). Тільки в 1985-1987 рр. тут були проведені ґрунтові дослідження, які дали можливість науково обґрунтувати дату заснування – II-V ст. н.е. і час його функціонування – до XVI ст. Старий цвинтар із кам'яними хрестами, з бушанським рельєфом та унікальним парком кам'яних скульптур став складовою частиною Державного історико-культурного заповідника.

Серед регіонів Поділля Вінниччина відрізняється особливою архітектурно-ландшафтною своєрідністю. До державного реєстру нерухомих об'єктів культурної спадщини області внесено 580 пам'яток архітектури та містобудування, з них 111 національного значення.

Серед архітектурної спадщини регіону особливий інтерес становлять замкові комплекси XVI-XVIII ст., фрагменти яких збереглися і частково відображають систему оборонних укріплень. Одним з наймогутніших на Поділлі був замок у м. Бар (1538-1540 рр.). В цей період також були засновані замки в с. Селище Тиврівського р-ну, с. Іванів Калиновського р-ну, Шаргороді, Хмільнику, а пізніше – у Шпикові Тульчинського р-ну, Мурованих Курилівцях.

Найдавнішим комплексом культового призначення є скельний монастир в с. Лядова Могилів-Подільського району (XI ст.) В першій половині XVIII століття в скелі знаходився монастир василіян, який проіснував до 1745 року. Ансамбль пам'яток складається з трьох печерних церков: Іоана Предтечі, Параскеви П'ятниці, Антонія Печерського.

Найбільш різноманітними за своєю архітектурою серед пам'яток Вінниччини є численні дерев'яні церкви та дзвіниці XVIII – поч. XX ст., де переплелися давні будівельні традиції Поділля, Київської землі та Волині. Подоляни створили власну регіональну культуру храмового будівництва, яка має самобутні риси і характерні ознаки будівництва. До класичних зразків дерев'яних храмів Поділля належать церкви: Миколаївська 1746 р. у м. Вінниці, Михайлівська 1752 р. у Вороновиці, Покровська і Миколаївська в с. Лозова, Св. Параскеви-П'ятниці 1775 р. в м. Могилів-Подільському, Успенська 1767 р. в с. Марківка, Різдва Богородиці 1764 р. в с. Печора тощо. В даний час в області нараховується 114 дерев'яних культових споруд, 35 з яких є національно-культурним надбанням, що визнані пам'ятками містобудування та архітектури і охороняються державою. Серед них 13 пам'яток мають національне значення. Всього збереглося дерев'яних храмів, збудованих у XVIII ст. – 39, XIX ст. – 73, XX ст. – 2. Дерев'яні церкви збереглися в 22 районах і двох містах обласного значення (Вінниці та Могилів-Подільському), найбільше їх у Вінницькому районі (12).

У сфері будівництва католицьких монастирів і костьолів у XVII-XVIII ст. на території регіону знайшли найвиразніше втілення стильові риси бароко під впливом західноєвропейської архітектури. Так, один з найстаріших костелів є костел Усікновення глави Іоана Предтечі (1603 р.), заснований як костел Трійці в м. Хмільнику. Особливе значення мають і монастирі-фортеці. З них: Єзуїтський та Домініканський у м. Вінниці, Домініканський монастир в с. Мурафі Шаргородського району (1624 р.), монастир тринітаріїв у Браїлові Жмеринського району, монастир кармелітів у Барі. Пізніше католицькі монастирі у Барі, Браїлові, Шаргороді почали розвиватися як православні. На сьогодні діючим залишається монастир у Браїлові.

Найвагомішою є архітектурна спадщина садово-паркових комплексів і ансамблів збудованих в середині XIX – початку XX ст. На території області їх нараховується близько 36. Серед добре збережених пам'яток можна назвати: палацовий ансамбль Ф.Потоцького в м. Тульчині, палац Потоцьких-Щербатових в м. Немирові, садибу Можайських в смт. Вороновиці Вінницького району, садибу Грохольських на П'ятничанах в м. Вінниці, палацовий ансамбль в с. Нападівці Липовецького району, палац в с. Чорномин Піщанського району, палац в с. Стара Прилука Липовецького району, садибу Ксідю в м. Хмільнику.

Із найцінніших споруд громадського призначення архітектурної спадщини Вінниччини – гімназія в Гайсині, Жмеринці, реальне училище в Барі, Вінниці, вокзал в Козятині, готель «Савой» у Вінниці (1912 р., архітектор Г. Артинів) [6].

До складу суспільно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів входять біосоціальні та подієві. Біосоціальні РТР об'єднують культурно-історичні та інші об'єкти, пов'язані з певним життєвим циклом або епізодом тієї чи іншої видатної особи (народження, діяльність, перебування, смерть, поховання). Подієві РТР – найсуттєвіші прояви соціального та природного руху, знакові події в історії певної території (політичні, військові, культурні, економічні, екологічні)[1]. За результатами досліджень Бейдика О.О. Вінницька область має 3 номінації біосоціальних ресурсів (народження, діяльність, поховання), загальною кількістю 30, що складає 1,8 % від біосоціальних ресурсів України [1, с. 118]. Згідно проведених досліджень їх кількість становить 67. На території області є ряд подійних рекреаційних ресурсів: політичні (Український уряд Директорії залишив Київ і переїхав до Вінниці), військові (Гайдамацький рух), економічні (відкрито рух на залізниці Козятин-Здолбунів), культурні (поблизу Вінниці було відкрито музей-садибу видатного вченого-хірурга

М.І. Пирогова), екологічні (створення Буго-Деснянського заказника) тощо [1, с. 125].

З Вінниччиною пов'язані імена багатьох видатних, талановитих вчених, письменників, композиторів. Із подіями національно-визвольної боротьби українського народу в ХУІІ ст. пов'язане перебування на території Вінниччини Богдана Хмельницького, полковників Данила Нечая та Івана Богуну.

На культурне життя Вінниччини вплинули видатні діячі культури, які перебували в нашій області. В різні роки тут жили і працювали український письменник І.П. Котляревський, польський драматург Ю. Словацький. До м. Тульчин приїздив О.С.Пушкін, де зустрічався з керівником південного товариства П.І.Пестелем. У с. Кукавці Могилів-Подільського району більше 20 років жив видатний російський художник першої половини ХІХ ст. В.А. Тропінін, пам'ятником якому стала спроектована ним церква – його єдиний архітектурний витвір. На Вінниччині пройшли дитинство та юність класика української літератури М.М.Коцюбинського. В будинку, де він народився і жив у Вінниці, створено літературно-меморіальний музей. У 1989 р. поряд з музеєм було відкрито пам'ятник письменнику.

Великий вплив на розвиток музичної культури в області мали славетні українські композитори. П.І.Ніщинський – засновник української театральної музики – народився в с. Неменці Іллінецького району. М.Д. Леонтович народився в с. Монастирок Немирівського району – хоровий диригент та фольклорист. У м. Тиврові та у Вінниці жив і працював український композитор і хоровий диригент К.Г.Стеценко. Також з Вінниччиною пов'язане ім'я російського композитора П.І. Чайковського, який неодноразово приїздив у села Сьомаки та Браїлів Жмеринського району, і де сьогодні в колишньому палаці Н.Ф. фон Мекк, створений музей композитора.

З Вінниччиною пов'язане ім'я великого російського вченого, лікаря і педагога, засновника військово-польової хірургії М.І.Пирогова. В 1866 р. під Вінницею біля с. Шеремети (тепер Пирогово) на садибі Вишня, придбаної ним ще в 1861 році, він звів будинок, де прожив останні 15 років свого життя. Зараз там знаходиться меморіальна садиба та усипальниця М.І.Пирогова. У 1986 р. у с. Чоботарці (нині с. Заболотне Крижопільського району) народився видатний український вчений-мікробіолог Д.К. Заболотний. У будинку, де він жив влаштовано музей. Поблизу Вінниці у смт. Вороновиці жив винахідник першого літака О.Ф. Можайський, в колишньому палаці якого діє музей історії авіації та космонавтики.

Сьогодні винятково важлива роль для формування духовного потенціалу нашої держави належить збереженню традиційної народної культури, зокрема всіх видів і жанрів народної творчості, ужиткового мистецтв, ремесел, промислів. Вінниччина здавна славиться народною вишивкою. Слава про вишивальниць з с. Клембівки Ямпільського району облетіла весь світ. Серед гончарних осередків Вінниччини виділяються с. Бубнівка Гайсинського району, с. Кришинці Тульчинського району, с. Жорнище Іллінецького району тощо. [5]. Найвищу оцінку історико-культурного надбання мають Вінницький, Гайсинський, Іллінецький, Могилів-Подільський, Немирівський, Тульчинський та Ямпільський райони; найнижча забезпеченість історико-культурними ресурсами характерна для Чернівецького та Чечельницького районів (рис. 2).

Висновки. Аналіз і оцінка природних рекреаційних ресурсів та історико-культурної спадщини показує, що в перспективі на території Вінниччини може

Рис. 2. Оцінка історико-культурних рекреаційних ресурсів Вінницької області (у балах)

розвиватися потужний територіально-рекреаційний комплекс. З метою подальшої охорони природних та історико-культурних місцевостей необхідно збільшувати кількість природно-заповідних об'єктів. Залишається актуальним і питання охорони та використання історико-культурної спадщини області. Адже чимало пам'яток знаходяться у занедбаному стані, вимагають реконструкції і відновлення. Бюджетні асигнування на культуру є обмеженими через важку економічну ситуацію в країні. Більшість пам'яток не включені до туристських маршрутів, а тому не задіяні в туристичному процесі. Таким чином, виявлення, збереження та повноцінне використання природних ресурсів та історико-культурної спадщини регіону є одним з найактуальніших завдань.

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України. Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Київський університет, 2001. – 395 с. 2. Географія Вінницької області: Пробний навчальний підручник для середньої школи / За ред. Г.І.Денисика Л.Ф.Жовнір. – Вінниця: Гіпаніс, 2004. – 308 с. 3. Заповідні об'єкти Вінниччини. – Вінниця: Велес, 2005. – 104 с. 4. Історія міст і сіл УРСР. Вінницька область. – К.: Вид-во АН УРСР, 1972. – 778 с. 5. Ішук С. І., Чернова Г.В. Ресурсне забезпечення туристсько-рекреаційного комплексу Вінницької області // Економічна і соціальна географія. – К., 2002. – Вип. 53. – С. 119-122. 6. Чернова Г.В. Історико-культурна спадщина Вінниччини та її значення для формування територіально-рекреаційного комплексу // Мат. II міжнар. конф. «Молоді науковці – географічній науці». – К., 2005. – С. 52-53.

In the article the resource- recreational potential of Vinnitsa region is examined, which compose the recreational resources, that they are used for the tourism, treatment, sanitations influence the territorial organization of the recreational activity of region.